

УДК373.3:7.071.5

АНАЛІЗ ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МИСТЕЦТВО»

Зінченко К.В., м.Харків

У статті розглянуто та проаналізовано Державний стандарт Освітньої галузі «Мистецтво», основні сутнісні характеристики початкової мистецької освіти та їх місце і роль у сучасному культурному просторі України.

Ключові слова: початкова мистецька освіта, сучасний культурний простір України.

Актуальність. Культурно-духовний розвиток є важливим чинником формування повноцінної, всебічно розвинутої особистості. Від рівня культурно-духовного розвитку особистості, ціннісних орієнтирів, закладених в її свідомість, реалізації цих орієнтирів у повсякденному житті залежить формування якісно нового майбутнього українського суспільства. Кожна особистість набуває культурно-духовні цінності у безпосередній залежності від культурного середовища, простору, в якому відбувається її соціалізація і який є зовнішнім чинником її культурного зростання. Важливими формами духовної культури є мистецтво, людські здібності, які проявляються в діяльності, зокрема знання, уміння, навички, естетичний розвиток, а також заклади, які забезпечують цей розвиток, в т.ч. школи [1, 139]. У свою чергу, мистецтво, як форма культури, пов'язане із здатністю до естетичного освоєння людиною життєвого досвіду, його відтворення в образно-символічному ключі з опорою на ресурси творчої уяви [2, 34]. Тому роль мистецтва в духовному розвитку особистості важко переоцінити.

Саме тому концепція сучасної освіти спрямовується на гуманізацію та гуманітаризацію всіх ланок навчально-виховного процесу школи, пріоритетним завданням якої є формування й розвиток естетично-духовної культури особистості. Це, в свою чергу, зумовило сприймання естетичного виховання, як обов'язкової складової загальної освіти, метою якої є формування системи знань та мистецької компетентності учнів, виховання художнього смаку і естетичної культури, розвиток духовної та емоційно-почуттєвої сфери особистості, стимулювання її творчої активності. Вирішення цих завдань можливо за умов залучення дітей молодшого шкільного віку до мистецтва, а саме до мистецтва хореографії, яке здатне наситити внутрішній світ людини високими світлими естетичними почуттями. [3]

Аналіз сучасних наукових публікацій. На актуальності естетичного виховання дітей засобами танцювального мистецтва наголошували такі відомі хореографи як Г. Березова, Л. Богатикова, М. Боголюбська, Л. Бондаренко, В. Верховинець, О. Конорова, Б. Мануйлов, А. Тараканова та ін. Питання сучасної теорії хореографічного виховання висвітлені в працях Т. Морозовської, О. Таранцевої, П. Коваля, В. Нілова, О. Попика, О. Фоміна. Проблеми формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання розглядалися О. Бурлею. [3]

У новій редакції Державного стандарту початкової загальної освіти відповідно до розвитку особистісно розвивальної парадигми проголошено **компетентнісний підхід** – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення таких результатів, як ієрархічно підпорядковані компетентності учнів, а саме ключова, загальнопредметна і предметна. У документі визначено освітні компетентності з усіх галузей знань, на формування яких спрямовано навчання у загальноосвітній школі, розширено і поглиблено вимоги до прикладних результатів освіти учнів молодшого шкільного віку.

Численні наукові джерела (порівняльні дослідження О. Локшиної, О. Овчарук, дидактичні праці Н. Бібік, О. Савченко, психологічні розвідки І. Бега, О. Кононко та ін.) розкривають особливості застосування поняття *компетентність* до різних освітніх сфер, проте в галузі мистецької освіти, на жаль, ця тема майже не розроблена. [4]

Метою статті є аналіз змісту і структури розділу "Освітня галузь «Мистецтво»" нового Державного стандарту загальної початкової освіти, а також концептуальних змін у галузі мистецької освіти.

Постановка задачі та її розв'язання. Сьогодні мистецтво у системі сучасної освіти розглядається як суттєвий компонент загальної освіти школяра. Його могутній пізнавальний і виховний потенціал пов'язаний з естетичною природою, завдяки якій досягаються потаємні найскладніші процеси духовного життя людини, її внутрішнього світу.

Сучасне навчання, і мистецьке, зокрема, ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, визначених в основних нормативних документах освіти – державних стандартах, навчальних планах, програмах.

Незважаючи на розбіжності у визначеннях терміна *компетентність* у науково-педагогічних працях, сутність цього поняття пов'язується з кінцевими результатами освіти, які чітко фіксуються і вимірюються. У Держстандарті розведено два суміжні поняття: *компетенція* і *компетентність*.

Компетенція інтерпретується як суспільно визначений рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини, тобто це – задана ззовні вимога, норма, а **компетентність** – інтегрована здатність особистості, що складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці, тобто передбачає індивідуальний досвід використання набутих у процесі навчання компетенцій. І отже, **компетентність** – це знання в дії. [4]

Ідеї компетентнісно спрямованої освіти, закладені в Базовому компоненті дошкільної освіти, знайшли своє продовження та розвиток у новій редакції Державного стандарту початкової загальної освіти. Зокрема, в обох документах мистецтво, його естетична природа визначається суттєвим компонентом розвивального та виховного впливу як на дошкільника, так і на школяра. Залишається спільною мета: долучити дитину до вироблених людством цінностей, ознайомити з надбаннями національної та світової культури, з її

естетично-мистецькими, зображально-моторними, слухацько-виконавськими і творчо-діяльними складовими [5, 6, 7].

Зазначена мета у стандарті реалізується змістовим наповненням освітньої галузі «Мистецтво», що складається з музичної, образотворчої, мистецько-синтетичної змістових ліній; передбачаються або моно-курси образотворчого та музичного мистецтв, в які вчитель мусить органічно впроваджувати мистецько-синтетичну змістову лінію (театр, хореографія, кіно, телебачення), або – інтегрований курс «Мистецтво», в програмі якого всі зазначені види мистецтва взаємопереплітаються (при збереженні домінування образотворчого та музичного мистецтв). Всього на вивчення предметів галузі відводиться 2 години: по 1 годині на образотворче та музичне мистецтво або 2 години – на інтегрований курс «Мистецтво». За умови вибору програми інтегрованого курсу, уроки музичного та образотворчого мистецтва йдуть у розкладі один за одним. Зміст обох уроків (які можуть викладатися й різними вчителями) має бути узгодженим в межах спільної навчальної теми.

Відповідно до Типових навчальних планів для початкової школи з вивченням російської чи іншої мови національної меншини, спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземних мов (додатки 2-5 до наказу МОНмолодьспорту від 10.06.2011 № 572) на вивчення предметів художньо-естетичного циклу передбачено лише 1 навчальну годину: по 0,5 години на образотворче та музичне мистецтво або 1 годину – на інтегрований курс «Мистецтво». Незалежно від того, за якими програмами (окремих курсів чи інтегрованого курсу) вивчатимуться предмети галузі «Мистецтво», рекомендують у розкладі чергувати образотворче та музичне мистецтво протягом навчального року.

Враховуючи виняткові можливості впливу мистецьких предметів на формування ключових компетентностей учнів (організаційних, загальнонавчальних, загальнопізнавальних, загальнокультурних, контрольних, оцінних, інформаційно-комунікативних, здоров'язберігаючих, громадянських, соціальних) рекомендують для повної реалізації вимог Державного стандарту початкової загальної освіти використовувати додатково 1 годину за рахунок варіативної складової.

На відміну від домінантних змістових ліній (музичної та образотворчої), вимогами до навчальних досягнень за мистецько-синтетичною лінією не передбачено активної творчої діяльності учнів (оскільки матеріально-технічні умови для цього спроможні забезпечити не всі загальноосвітні школи). Тому акцент зміщено на формування в учнів **здатності сприймати і розуміти художню мову** хореографічного, театрального та екранних мистецтв, а також **естетичного ставлення** до синтетичних мистецтв, **вміння застосовувати відповідну термінологію** у спілкуванні щодо мистецтва театру, танцю, кіно. Це сприятиме розширенню художньо-пізнавальних інтересів, підвищенню загальної естетичної культури учнів молодшого шкільного віку, яким притаманне цілісне образне бачення мистецьких явищ та емоційне ставлення до них.

Водночас через мистецько-синтетичну змістову лінію Стандарт визначає на державному рівні важливу установку шкільної мистецької освіти: **ознайомлення учнів з багатою палітрою мистецтв**, які оточують їх у житті, але не репрезентовані в окремому автономному шкільному предметі. На рівні застосування набуті знання учнів щодо театру, хореографії, кіно виявляються підчас спілкування в школі й у родинному та соціальному середовищі, збагачуючи їхню естетичну компетентність поліхудожніми уявленнями.

Використання елементів хореографії та театру є досить поширеним у **практиці навчання музики** в початковій школі (наприклад, методи пластичного інтонування мелодій, інсценізації пісень). Впровадження інтегрованого курсу «Мистецтво» сприяло проникненню аналогічних театралізованих художньо-педагогічних технологій і в методичку **навчання образотворчого мистецтва** (прийом театралізації сюжетів картин, створення умовних міні-діалогів персонажів, пантомімічне відображення поз і жестів скульптурних або живописних образів тощо).

Стосовно місця кіномистецтва в початковій школі за останні роки відбулися певні зміни на краще, хоча в аспекті використання кіно-фрагментів на шкільних уроках з різних предметів вітчизняні педагоги значно відстають від зарубіжних колег з розвинутих країн. З огляду на наявні матеріально-технічні бар'єри **елемент «Кіномистецтво»** у новій редакції програми інтегрованого курсу «Мистецтво» **перенесено з основних у додаткові**. Проте загальна комп'ютеризація української школи певною мірою допомагає подолати ці перешкоди і забезпечити належні умови для демонстрації фрагментів творів кіномистецтва на шкільних уроках. Отже, маємо оптимістичні перспективи інтенсивнішого впровадження кіномистецтва в навчально-виховний процес, що дасть змогу розширити спектр мистецьких компетентностей учнів, які формуються і розвиваються в загальноосвітніх навчальних закладах, а потім можуть реалізуватися ними у різноманітних життєвих ситуаціях.

Відповідно до нової програми почалося створення нового покоління підручників для школи II ступеню. Зокрема, відповідно до результатів Всеукраїнського конкурсу рукописів підручників Міністерством рекомендовано використовувати у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів такі підручники для 5 класу:

«Мистецтво» (інтегрований курс) авт. Л.Масол вид-во «Світоч»;

«Музичне мистецтво» авт. Л.Масол, Л.Аристова, вид-во «Сиция»;

«Музичне мистецтво» авт. Л.Кондратова, вид-во «Навчальна книга - Богдан»;

«Образотворче мистецтво» авт. Л.Масол, Калініченко вид-во «Сиция»;

«Образотворче мистецтво» авт. С.Железняк, О.Ламонова, вид-во «Генеза».

Зміст підручника інтегрованого курсу «**Мистецтво**» авт. Л.Масол побудовано за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань; це передбачає інтегрування домінантних змістових ліній – музичного та образотворчого мистецтв, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл

на основі естетико-світоглядних орієнтацій, і збагачуються елементами хореографії, театру, кіно, які входять до мистецько-синтетичної змістової лінії.

За умов інтеграції навчального матеріалу на світоглядному (тематичному) рівні домінують змістові лінії – музичне та образотворче мистецтво – зберігають відносну автономність, адже кожному з них присвячено окремі блоки підручника і кожний послідовно реалізує в рамках спільної теми дидактичні завдання, притаманні опануванню мови саме цього виду мистецтва.

Зокрема, учні під час сприймання та інтерпретації музики мають усвідомити такі основоположні поняття музичного мистецтва, як елементи мови музики і музичні засоби виразності у 5 класі (мелодія, ритм, лад, темп, тембр, динаміка, регістр). З-поміж основ образотворчого мистецтва учні 5-го класу в процесі сприймання та власної практичної діяльності опановують такі важливі поняття, як засоби виразності графіки (крапка, лінія, пляма, штрих), живопису (теплі й холодні основні та похідні кольори й відтінки), форма й розмір предметів, розташування зображень на аркуші (формат, композиція, лінія горизонту, плановість), види й специфіку декоративно-ужиткового мистецтва (орнамент, стилізація, декор, розпис, вишивка, кераміка, народна іграшка тощо). Із синтетичними видами мистецтва - театром, кінематографом, хореографією, цирком, а також різноманітними художніми явищами сучасності, що репрезентують яскравий синтез і взаємодію мистецтв - знайомить учнів, відповідно до програми, другий розділ підручника. Зміст підручника побудований за діалогічним принципом - інформаційні блоки перемежуються різними видами запитань і завдань. У підручнику виділені також окремі рубрики-узагальнення, де завдання структуровані за рівнем складності.

Висновки. Узагальнюючи, можна зробити висновок, що навчання хореографії входить у освітню галузь «Мистецтво» у мистецько-синтетичну змістову лінію, але лише теоретично, практично у сучасній школі хореографію не викладають. А завдання вчителя у сучасній школі – не просто навчати за новими програмами, а навчати й виховувати і по-новому, розуміючи, приймаючи та творчо застосовуючи нові принципи освіти нового покоління.

Список використаних джерел:

1. Шейко В.М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX –початок XXI ст.): монографія / В. Шейко, Богуцький Ю.П. – К.: Генеза, 2005. – 592 с.
2. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія / Л.М. Масол; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
3. Гончаренко Ю.В. Моніторинг процесу викладання хореографії у системі загальноосвітніх закладів України [Електроний ресурс] / Ю.В. Гончаренко – Режим доступа :
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2006_11_1/doc_pdf/Goncharenko_st.pdf
4. Масол Л. Новий стандарт мистецької освіти: науковий коментар до основних змін [Електроний ресурс] / Людмила Масол – Режим доступа :
<http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CD>

[IQFjAB&url=http%3A%2F%2Floippo-poch-klass.edukit.lg.ua%2Ffiles%2Fdownloads%2Fmystectvo.doc&ei=AUMoUvyJB5HLswb_kICYDg&usg=AFQjCNEYUEAfQzNhu_2YiDg6q5LVIJitaA](http://www.klass.edukit.lg.ua/files/downloads/mystectvo.doc&ei=AUMoUvyJB5HLswb_kICYDg&usg=AFQjCNEYUEAfQzNhu_2YiDg6q5LVIJitaA)

5. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. з навчанням українською мовою. Музичне мистецтво. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011.

6. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. з навчанням українською мовою. Образотворче мистецтво. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011.

7. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. з навчанням українською мовою. Мистецтво. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011.

АНАЛИЗ СОДЕРЖАНИЯ И СТРУКТУРЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ

ОБЛАСТИ «ИСКУССТВО»

Зинченко Е.В.

В статье рассмотрены и проанализированы Государственный стандарт Образовательной области «Искусство», основные существенные характеристики начального художественного образования и их место и роль в современном культурном пространстве Украины.

***Ключевые слова:** начальная художественное образование, современное культурное пространство Украины.*

ANALYSIS OF THE CONTENT AND STRUCTURE OF EDUCATION

"art"

Zinchenko E.V.

The article reviewed and analyzed the state standard of Education of "Art", the main essential characteristics of primary art education and their place and role in the contemporary cultural space of Ukraine.

***Keywords:** elementary art education, contemporary cultural space of Ukraine.*